

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2009, Volume: 4, Number: 3, Article Number: 1B0008

MEDICAL SCIENCES

Received: November 2008
Accepted: June 2009
Series : 1B
ISSN : 1308-7312
© 2009 www.newwsa.com

Mehtap Omaç

Gülşen Güneş

Rukuye Aylaz

Inonu University
ggunes@inonu.edu.tr
Malatya-Turkey

MALATYA İL MERKEZİNDEKİ 35 YAŞ VE ÜZERİ KADINLARDA MENOPOZ VE İLİŞKİLİ FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ

ÖZET

Dünya Sağlık Örgütü menopoza over aktivite kaybından dolayı menstruasyonun sona ermesi olarak tanımlamaktadır [5]. Kadın yaşam süresinin artması ile birlikte menopoza dönemi içerisinde geçirilen süre de artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kadınların hayatlarının 1/3'ünü menopoza döneminde geçirdikleri bilinmektedir. Çalışma menopoza üzerine etkili olabilecek faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya katılan 35 yaş üzeri kadınların %63.5'i menopoza girmiştir. Ortalama menopoza yaşları 46.9'dur. Menopoza durumları ile eğitim, hanede yaşayan kişi sayısı, doğum kontrol hapı kullanımı, annenin menopoza yaşı, evlilik yaşının etkili olduğu belirlenmiştir. Menopoza yaşının ve menopoza etkileyen ilişkili faktörlerin belirlenmesi kadınların menopoza girme durumlarını ve menopoza dönemi ile baş etme durumlarını değiştirecektir. Menopoza yaşı ve durumunu belirleyen araştırmalar yapılmalı ve kadınlar menopoza hakkında bilgilendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Menopoza, Premenopoza, Doğum Kontrol, Sosyodemografi, Faktör

DEFINING MENOPAUSE AND THE FACTORS RELATED WITH AGED 35 AND OVER WOMEN IN MALATYA PROVINCE CENTER

ABSTRACT

World Health Organization defines the menopause as the end of the menstruation because of the loss of over activity [5]. The menopause duration also increases by the increase of women life span. It is reported that 1/3 of women's life spans is in the menopause duration in the developed countries. This study has been carried out with the aims of defining the factors to be effective on menopause. 63.5% of the women aged 35 and over attended to the study became menopause. The average menopause age is 46.9. Education, the number of the people living in the house, mother's menopause age, birth control pill usage, marriage age have been defined as effective for menopause cases. Defining the menopause age and the factors effecting will change the women's menopause states and cope with the menopause period. The studies should be carried out about menopause age and states and women should be informed about menopause.

Keywords: Menopause, Premenopausal, Birth control, Socio-Demographic, Factor

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Günümüzde yaşam süresinin uzaması ve yaşlı nüfusun artışına paralel olarak ülkemizde doğumda beklenen yaşam süresi kadınlarda 74, erkeklerde 69.1'e yükselmiştir [1]. Kadın yaşam süresinin artması ile birlikte menopoza dönemi içerisinde geçirilen sürede artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde kadınların hayatlarının 1/3'ünü menopoza döneminde geçirdikleri bilinmektedir [2]. Dünya Sağlık Örgütüne göre, 1990'da 467 milyon kadın 50 ve üzeri yaşlarda 2030 yılında ise 1200 milyon kadının postmenopozal dönemde yaşayacağı tahmin edilmektedir.

Postmenopozal dönemde yaşayan kadınların %40'ı gelişmiş ülkelerde %60'ı gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Dünyada bir çok kadın doğal menopoza 45-55 yaşları arasında girmektedir. Gelişmiş ülkelerde menopoza yaşı yaklaşık 51 olarak tespit edilmiştir [3]. Türkiye'de ortalama menopoza yaşı 46-48 olarak belirtilmiştir [4]. Kadının doğurganlık özelliğinin kaybolması olan menopoza, kadının fizyolojik yaşlanmasına gösterilebilecek en iyi örnektir DSÖ menopoza over aktivite kaybından dolayı menstruasyonun sona ermesi olarak tanımlanmaktadır [5].

Fizyolojik bir olay olarak kabul edilen menopoza hızlı yaşlanma ve vazomotor semptomların ötesinde, kemiklerde, kardiovasküler sistemde, karbonhidrat ve lipid metabolizmasında yaptığı değişikliklerle önemli sağlık sorunlarına neden olduğu bilinmektedir [2, 3 ve 6]. Ayrıca kronik hastalıkların başlangıcında ve seyrinde de ciddi olumsuz etkileri vardır. Menopoza takiben HDL/ LDL kolesterol oranı bozulmakta, arterioskleroz plak oluşumu artmakta insülin rezistansı değişmektedir [7]. Menopoza bu değişikliklere ilave olarak şiddetli semptomlar ve daha büyük sıkıntılarda görülebilir. Bu sıkıntılar kadının yaşam kalitesinin düşmesine neden olur.

Kadınların yaşam kalitesini düşüren ve hayatlarının 1/3'ünün geçirildiği menopoza dönemi, kronik hastalıklarla ilişkili olması nedeniyle önem kazanmaktadır. Ülkemiz yaşlanmakta olan bir toplum özelliğindedir. Her geçen gün menopoza ve ilişkili olduğu risk grupları içerisinde yer alan kadın sayısı artmaktadır [2, 5 ve 8]. Ülkemizde bugünkü kadın sayısı yaklaşık 33,5 milyondur [9]. Çeşitli faktörlerin menopoza yaşı üzerine etkili olduğu belirtilmektedir. Bu çalışma menopoza üzerine etkili olabilecek faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Günümüzde yaşam süresinin uzaması ve yaşlı nüfusun artışına paralel olarak ülkemizde doğumda beklenen yaşam süresi kadınlarda 74, erkeklerde 69.1'e yükselmiştir [1]. Kadın yaşam süresinin artması ile birlikte menopoza dönemi içerisinde geçirilen sürede artmaktadır. Çeşitli faktörlerin menopoza yaşı üzerine etkili olduğu belirtilmektedir. Bu çalışma menopoza üzerine etkili olabilecek faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

3. YÖNTEM (METHOD)

Çalışmamıza Malatya il merkezindeki sağlık müdürlüğüne bağlı farklı sosyodemografik özelliklere sahip 2 sağlık ocağı bölgesinde yaşları 35 ve üzeri olan 265 kadın katılmıştır. Çalışma kesitsel özellik taşımaktadır. İnönü Üniversitesi Malatya Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin Halk Sağlığı ve Hemşireliği dersinin uygulamasında ev ziyaretlerinde izlemek için aldıkları orta düzey sosyodemografik özelliklere sahip Adafı Sağlık Ocağına bağlı 112, düşük düzeye sahip Hanımın Çiftliği Sağlık ocağına bağlı 153 kadın çalışma kapsamına alınmıştır.

Kadınlara sosyodemografik özelliklerini içeren 12 ve menopoza durumlarını belirlemek için 20 soru içeren anket formu uygulanmıştır.

Kadınların menopoz durumlarını tanımlamak amacıyla sınıflama yapılmıştır. Son bir yıldır kanaması olmayan, cerrahi menopoz olmaksızın adet görmeyen kadınlar doğal menopoz, histerektomi ameliyatı veya cerrahi operasyon sonucunda adet görmeyen kadınlar cerrahi menopoz olarak sınıflandırılmıştır. Son 12 ay içerisinde düzensiz aralıklarla, kanama sıklığında değişiklik ve azalma gören kadınlar ise premenopoz dönemi içerisine dahil edilmiştir.

Araştırmanın yapılabilmesi için İnönü Üniversitesi rektörlüğü ve il sağlık müdürlüğünden izin alınmıştır. Araştırma kapsamına alınacak hastalara gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra gönüllü olanlardan yazılı onam alınarak araştırma kapsamına alınmıştır.

Bu çalışma, 2006 Şubat-Haziran ayları arasında yürütülmüştür. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde "SPSS for Windows" programı 11.0 versiyonu kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler, istatistik analizleri için ki-kara testi uygulanmıştır.

4. BULGULAR (FINDINGS)

Araştırma 265 kadın üzerinde yapılmış bunların 167'si (%63.5) menopoza girmiştir. Menopoza giren kadınların 27'si (%16.1) geçirdikleri operasyon nedeniyle menopoza girdiklerini bildirmiştir. Araştırmaya katılan kadınların yaş ortalaması 53.9'dur. Ortalama menopoz yaşları 46.9'dur. Araştırmaya katılan kadınların sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan kadınların sosyodemografik özellikleri
Tablo 1. Sociodemographic characteristics of the womens

Özellikler	n	%
Yaş		
<54	150	56.6
55-59	51	19.2
≥60	64	24.2
Medeni Durum		
Evli	200	75.5
Diğer	65	24.5
Eğitim		
OYD	147	55.5
OY	44	16.6
İlkokul	53	20.0
Ortaokul ve üzeri	20	7.5
Aylık		
500YTL ve altı	164	61.9
500 YTL +	78	29.4
Hanede kişi sayısı		
≤3	65	24.5
4+	194	73.2
Sosyal Güvence		
Var	219	82.6
Yok	46	17.4
Beden Kitle İndeksi (BKI)		
<24.99	55	20.8
25-29.99	78	29.4
30+	54	20.4
Sigara		
İçenler	60	22.6
İçmeyenler	205	77.4
Kontraseptif Kullanımı		
Evet	103	38.9
Hayır	162	61.1
Toplam	265	100.0

Araştırmaya katılan kadınların %56.6'sı 54 yaş ve altındadır. Kadınların eğitim düzeyleri düşüktür, ancak %7.5'i ortaokul ve üzerinde eğitim görmüştür. Kadınların %61.9'u 500YTL ve daha düşük ücretle geçinmektedirler. Hanede 4 ve üzerinde kişi ile birlikte yaşayan kadınlar araştırmaya katılan kadınların %73.2'sini oluşturmaktadır. Kadınların %22.6'sı sigara içmektedir. Boy ve ağırlıkları ölçülen kadınların %29.4'ü BKİ 25-29.99 arasında olduğu görülmüştür.

Menopoza giren kadınların adetten kesilme durumları değerlendirilerek sınıflama yapıldığında %32.5'i (86) henüz menopoza girmediklerini, son bir yıl içinde en az bir kez adet kanaması gördüklerini bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan kadınların menopoz durumları ve şuan ki yaşları arasında yapılan karşılaştırma Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya katılan kadınların menopoz durumları ve şimdiki yaşları

(Tablo 2. The womens' menopause status and current age)

Menopoz durumu	N %	Ortalama ± S. Sapma	Minimum	Maximum
Menopozda olmayanlar	86 (32.5)	49,3±7.5	30,00	69,00
Doğal menopoz	152 (57.4)	55,7±8.0	39,00	79,00
Cerrahi menopoz	27 (10.2)	52,5±9.6	36,00	67,00
Total	265 (100.0)	53,9±8.5	30,00	63,00

* ANOVA p=0.000

Kadınların menopoz durumları ile şuan buldukları yaşları değerlendirildiğinde cerrahi menopozda bulunan kadınların yaşlarının anlamlı olarak düşük olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan kadınların menopoza girme yaşları Tablo 3'de karşılaştırılmıştır.

Tablo 3. Araştırmaya katılan kadınların menopoz durumları ve menopoza girme yaşları

(Tablo 3. The women's menopause status and menopause age)

Menopoz durumu	N %	Ortalama± S.sapma	Minimum	Maximum
Doğal menopoz	134	47.8±4.5	36,00	57,00
Cerrahi menopoz	24	44.2±5.2	34,00	53,00
Total	219	46.9±4.9	26,00	60,00

* T test P=0.000

Cerrahi menopoza girme yaşı ortalama 44.2±5.2'dir. Doğal menopoza girme yaşı ortalama 47.8± 4.5'dir.

Tablo 4. Araştırmaya katılan kadınların menopoz yaşları ile bazı özelliklerinin karşılaştırılması
(Tablo 4. The womens menopause age and sociodemographic characteristics)

Özellikler			Menopoz yaşları		
	N	%	Ortalama	S.Sapma	P
Eğitim*					
OYD	147	55.5	47.6	4.6	0.004
OY	44	16.6	47.9	3.8	
İlköğretim	53	20.0	45.1	5.6	
Ortaokul ve üzeri	20	7.5	44.8	5.5	
Sosyal Güvence					
Var	219	82.6	46.7	5.4	0.374
Yok	46	17.4	47.8	4.8	
Hanedeki kişi sayısı					
≤3	65	24.5	47.5	4.5	0.292
4+	194	73.2	46.8	5.1	
Sigara					
İçenler	60	22.6	45.3	5.6	0.258
İçmeyenler	205	77.4	47.5	4.5	
Doğum kontrol hapi kullanımı					
Evet	103	38.9	46.8	4.8	0.866
Hayır	162	61.1	47.0	5.0	
BKI*					
24.99	55	20.8	45.2	5.7	0.003
25-29.99	78	29.4	46.6	4.4	
30+	54	20.4	47.8	4.1	
Annenin menopoz yaşı*					
≤50	40	15.1	44.0	5.2	0.004
51+	56	21.1	48.1	4.5	
Evlilik Yaşı					
<18 yaş	146	55.1	47.0	4.9	0.528
18+	113	42.6	46.9	5.0	
Menarş yaşı					
≤13 yaş	128	48.3	47.2	4.9	0.451
14+	137	51.7	46.7	4.9	

- ANOVA
- Ttest p=0.000

Araştırmaya katılan kadınların menopoz durumlarına göre bazı özellikleri karşılaştırıldığında doğal menopoz ve cerrahi menopozda bulunan kadınların çoğunun eğitim düzeyleri düşüktür. Eğitim düzeyi yükseldikçe ortalama menopoz yaşının düştüğü görülmüştür.

Kadınların sosyal güvenceye sahip olmaları ile menopoz durumları ve menopoza girme yaşları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Menopoza giren kadınların %52.6'sı hanede 4 ve üzerinde kişi ile beraber yaşamaktadır, bununla birlikte kalabalık ailede yaşayan kadınların menopoza girme yaşının düştüğü görülmüştür.

Doğum kontrol hapi kullananlar ile kullanmayan kadınların menopoza girme yaşları birbirine yakındır. Doğal menopoza giren kadınların %59.3'ünün BKI 30 ve üzerindedir. BKI 30 ve üzerinde olan kadınların menopoza girme yaşları 47.8±4.1'dir.

Araştırmaya katılan menopoza giren kadınların annelerinin menopoz yaşları 50 ve altında olanların menopoza girme yaşlarının anlamlı olarak düşük olduğu görülmüştür (P<0.005).

Menopoza giren kadınların %65.8'i 18 yaş ve altında evlenmiştir. 18 yaş ve altında evlenen kadınların menopoza girme yaşları

46.7±5.0'dır. Araştırmaya katılan kadınların ilk adet yaşları ile menopoz durumları ve menopoza girme yaşları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Menopoza girmiş kadınlarda menopoz belirtilerinin görülme sıklığı Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Menopoz belirtilerinin görülme sıklığı
(Tablo 5. The frequency of menopause symptoms)

Menopoz Belirtileri	N	%
Uykusuzluk	121	72.5
Sırt ağrısı	119	71.3
Eklemlerde ağrı	131	78.4
Baş dönmesi	80	47.9
Baş ağrısı	127	76.0
Bitkinlik	109	65.3
Sık idrara gitme	70	41.9
Kas ağrısı	97	58.1
Haznede kuruluk	50	29.9
Ateş basması	129	77.2
Gece terlemesi	125	74.9

Menopoza giren kadınların menopoz nedeniyle yaşadıkları sıkıntıları değerlendirildiğinde kadınların sırasıyla eklemlerde ağrı (%78.4), ateş basması (%77.2), baş ağrısı (%76.0), gece terlemesi (%74.9) gibi belirtileri sıklıkla yaşadıklarını bildirmişlerdir.

5. TARTIŞMA (DISCUSSION)

Malatya il merkezinde 35 yaş üzeri 265 kadın üzerinde yapılan araştırmamızda 167 (%63.5) kadının menopoza girdiği, menopozda olan kadınların 27'sinin (%16.1) cerrahi menopoza girdiği belirlenmiştir. Ülkemizde menopoz prevalansını bildiren genel bir çalışma bulunmamaktadır ancak TNSA 2003 verilerine göre 30 yaş üzerindeki kadınların aile planlaması yöntem kullanmama nedenleri arasında %42'sinin histerektomi veya menopoz döneminde oldukları bildirilmiştir [10]. Araştırmada literatürle uyumlu olarak ortalama doğal menopoz yaşı 47.8±4.5 bulunmuştur. Türkiye'de ortalama menopoz yaşı 46-48 olarak belirtilmiştir [4].

Ankara bölgesinde 360 kadın üzerinde yapılan bir çalışmada ortalama doğal menopoz yaşı 47±4.2 bulunmuştur [11]. Silivri bölgesinde 30-60 yaş kadınlarda yapılan bir çalışmada kadınların menopoz yaş ortalaması 47.4±3.95 olarak bulunmuştur [6].

Gelişmiş ülkelerde menopoz yaşı yaklaşık 51 olarak tespit edilmiştir [3]. Amerika Birleşik Devletleri için 51.5 olarak bildirilmektedir [12]. İtalya'da yapılan bir çalışmada menopoz yaşı 50.9 olarak tespit edilmiştir [13]. Mısır'da yapılan bir çalışmada ortalama menopoz yaşı 46.7±5.44 olarak bildirilmiştir [14]. Yapılan birçok çalışmada özellikle sıcak iklime sahip ülkelerde menopoz yaşının soğuk ülkelere göre daha düşük yaşta olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan kadınların menopoz durumları ile şuan ki yaşları arasında yapılan karşılaştırmada cerrahi menopoza olan kadınların yaş ortalaması doğal menopoza bulunanlara göre düşüktür. Cerrahi menopoza giren kadınların menopoza girme yaşları ortalaması 44.2±5.2'dir.

Ankara'da yapılan bir çalışmada cerrahi menopoza girme yaşı ortalama 41.8± 6.7'dir. Doğal menopoza girme yaşı ortalama 47.0± 4.2'dir. Araştırmaya katılan doğal menopoza girmiş kadınlar ile cerrahi menopoza olan kadınların şimdiki yaşları arasında anlamlı fark bulunmuştur (P<0.005). Cerrahi menopoza girmiş kadınların yaşları

doğal menopoza bulunan kadınlara göre daha düşüktür. Bu durum kadınların ortalama menopoza yaşından daha erken yaşta cerrahi müdahale ile menopoza girdiğini göstermektedir.

Araştırmamıza katılan menopoza girmiş kadınların büyük çoğunluğu (doğal menopoza %62.6, cerrahi menopoza %11.6) okur yazar değildir. Eğitim düzeyi ile menopoza durumu arasında yapılan karşılaştırma istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($P < 0.005$).

Doğal menopoza giren kadınların yarısından fazlası hanede 4 ve üzeri kişiyle beraber yaşadığı belirlenmiştir. Kalabalık hanede yaşayan kadınların büyük çoğunluğu (doğal menopoza %62.6, cerrahi menopoza %11.6) menopoza girmiştir. Literatürle uyumlu olarak birçok çalışmada kalabalık ve sosyoekonomik düzeyi düşük olan kadınların menopoza yaşlarının düşük olduğu görülmüştür [3 ve 11].

Araştırmamızda doğum kontrol hapı kullanmayla menopoza girme yaşının değişmediği belirlenmiştir. İtalya' da yapılan bir çalışmada oral doğum kontrol hapı kullanan kadınların erken menopoza girdiği ve doğum kontrol hapı kullanma ile erken menopoza yaşı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu bildirilmiştir [13].

Araştırmamıza katılan kadınların BKI ile menopoza durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. BKI 24.99 ve daha düşük olan kadınların menopoza girme yaşları ortalama 45.2 ± 5.7 'dir. BKI 24.99 altında bulunan kadınların menopoza girme yaşları diğer gruplara göre daha düşük bulunmuştur ($P < 0.005$).

Silivri'de yapılan bir çalışmada BKI ile menopoza durumu arasında anlamlı ilişki olduğu bildirilmiştir [6].

İtalya'da yapılan bir çalışmada BKI 26.2 ve üzerinde olan kadınların menopoza girme yaşlarının düştüğü, obezite ile erken menopoza yaşının ilişkisi olduğu belirlenmiştir [13].

Birçok kaynakta ise, BKI ile menopoza yaşının ilişkili olmadığı, obezite ve BKI artışının menopoza sonrası kadınlarda yağ dokusunun artması ile ilişkilendirilebileceğini savunmuştur [15].

Araştırmaya katılan menopoza giren kadınların annelerinin menopoza yaşları 50 ve altında olanların, menopoza girme yaşlarının anlamlı olarak düşük olduğu görülmüştür. Ankara'da yapılan bir çalışmada anne yaşı ile menopoza girme yaşı arasında pozitif bir korelasyon olduğu bildirilmiştir. Annenin menopoza yaşı arttıkça, menopoza girme yaşı da artmaktadır [11].

Menopoza giren kadınların menopoza nedeniyle yaşadıkları sıkıntıları değerlendirildiğinde kadınların sırasıyla eklem ağrı (%78.4), ateş basması (%77.2), baş ağrısı (%76.0), gece terlemesi (%74.9) gibi belirtileri sıklıkla yaşadıklarını bildirmişlerdir.

Gece terlemesi, eklem ağrı, ateş basması gibi sıkıntılar menopoza karakteristik özelliklerindedir. Bu sıkıntılar farklı kültürler arasında görülme sıklıkları değişkenlik gösterebilir. Örneğin sıcaklık basması Mayan kadınlarında %0, Alman kadınlarında %80, Japon kadınlarında %17, Kuzey Amerika'da ki kadınlarda %45 olarak tespit edilmiştir [3].

6. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND SUGGESTIONS)

Araştırmaya katılan 35 yaş üzeri kadınların %63.5'i menopoza girmiştir. Ortalama menopoza yaşları 47.8'dir.

Kadınların beklenen yaşam süresinin artması ile birlikte menopoza döneminde geçirdikleri dönemde uzamaktadır. Birçok kronik rahatsızlıkları olumsuz etkileyen ve beraberinde birçok fizyolojik sıkıntılara neden olan menopoza, kadın yaşamı üzerindeki etkileri önemsenmelidir.

Menopoza etkileyen faktörler belirlenmesi kadınların, erken yaşta menopoza girmeleri konusunda gerekli önlemlerin alınmasını sağlayacaktır, ayrıca menopoza döneminde görülebilecek sıkıntılar ve bu

dönemin daha sağlıklı ve mutlu geçirilmesi için yapılması gerekenler konusunda bilgilenmiş olacaktırlar.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Türkiye nüfus ve demografi verileri 2006 T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu
<http://nkg.die.gov.tr/goster.asp?aile=1>. erişim tarihi: 23.04.08.
2. Rozenberg, S., Felleman, C., Kroll, M., Vandromme, J., (2000). The menopause in Europe. *Int J Fertil Womens Med.* 2000; 45(2):182-
3. Progress in Reproductive Health Research. No 40. part1.
http://www.who.int/reproductiveHealth/hrp/progress/40/news40_1.en.html Erişim tarihi: 24.05.09.
4. Atasü, T., (2001). Menopoz ve Hormon Replasman Tedavisinin Tarihçesine bir bakış T. Atasü (Ed) Menopoz Tedavisi ve Kanser. Nobel Tıp Kitapevleri, 2001; 1-12.
5. Vehid, S., (2009). Ortalama Doğal Menapoz Yaşına Etkisi Olan Bazı Faktörler. <http://itfdergisi.com/summary.php?id=164>. Erişim Tarihi: 23.05.2009.
6. Vehid, S., Aran, N.S, Köksal, S., Özdemir, İ.H., Işıloğlu, H., Şenocak, M., (2001). Silivri Bölgesi Kadınlarda Menopoz ve Özellikleri. *T Klin J med Sci* 2001; 21:493-499.
7. Saraçoğlu, F., (1998). Menopoz ve Hormon Replasman Tedavisi. *Geriatry*, 76-78.
8. Hu, F.B., Grodstein, F., Hennekens, C.H., Colditz, G.A., Johnson, M., Manson, J.E., Rosner, B., and Stampfer, M.J., (1999). Age at Natural Menopause and Risk of Cardiovascular Disease. *Arch Intern Med.* 1999;159(10):1061-1066.
9. Türkiye İstatistik Yıllığı 2007. Türk İstatistik kurumu Matbaası Ankara.
10. Ünal, T., Koç, İ. Ve Tezcan, S., (2004). Aile Planlaması. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, AÇSAP, DPT ve Avrupa Birliği, Ankara, 2004; 61-80.
11. Özdemir, O. and Çöl, M., (2004). The Age at Menopause and Associated Factors at the Health Center Area in Ankara, Turkey. *Maturitas*, 211-219.
12. Breomberger, J.T., Mathews, K.A., Kuller, L.H., Wing, R.R., Meilahn, E.N., (1997). Pam Plantiga. Prospective Study of The Determinants of Age at Menopause *AM J Epidemiol* 1997; 124-133.
13. Meschia, M., Pansini, F., Modena, A.B., de Aloysiyo, D., Gambacciani, M., Parazzani, F., Campagnoli, C., Miaocchi, G., Peruzzi, E., (2000). Determinants of Age Menopause in Italy; Results From a Large Cross- Sectional Study. ICARUS Study Group. *Italian Climacteric Research Group Study. Maturitas*; 34(2): 119-25.
14. Hidayet, N.M., Sharaf, S.A., Aref, S.R., Tawfik, T.A., Moubarak, H., (1999). Correlates Of Age At Natural Menopause: A Community Based Study In Alexandria. *East Mediterr Health J*; 5(2): 307-19.
15. Hard, R., Kulh, D., and Watsword, M., (2000). Smoking, Body Mass Index, Socioeconomic Status And The Menopausal Transition In British National Cohort. *Int J Epidemiol*; 29(5):845-51.